

ПАТАМ

Београд, 2022

За издавача:
Иван Богојевић

Библиотека:
ХОРИЗОНТИ, књига 2.

Издавач:
Кинематографска и видео продукција ПАТАМ

Уредник:
Иван Наумовски

Лектура и коректура:
Наташа Радуловић – Белобабић

Техничко уређење и припрема за штампу:
IBN Studio

Дизајн корица:
Љубиша Тешић

Штампа:
Графопринт, Горњи Милановац
СIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
ISBN: 978-86-81522-01-1

Тираж:
100

Пласман:
060/380-1200

Иван Богојевић

КАМЕРА ОПСКУРА

повест о породичној пропасти

Људи су више синови свој времена него својих очева.

Марк Блох

Мермер

Свет је пун тврдих душа, које је извајао скулптор боли.

„Враћате се у земљу из које сви одлазе“, уморног гласа рекао му је службеник на царинској контроли.

Колико пута је само чуо ову мисао док се, мучен жељом за заокружењем живота, враћао у земљу коју више није ни сањао. Једва да се осмехнуо царинику и одложио пасош у џеп сакоа.

Вукао је кофере низ широк, блистав хол и радознано посматрао лица путника. Била су кочоперна и охола.

Крај пулта за информације једна веома згодна жена повишеним тоном захтевала је објашњење од аеродромског момка. Нешто даље, један гротескно гојазан човек беспризорно се понашао према радници експрес-ресторана.

„Постоје људи опседнути малим манифестацијама моћи и оне код њих рађају велико осећање супериорности“, мислио је Исидор Јоб док се спуштао покретним степеницама. „Одувек су људи скромног духовног потенцијала гајили крупне животне заблуде; овде се ништа није променило.“

Нешто се, ипак, променило.

На самом излазу из блиставог хола, са десне стране где почиње низ сивих, металних столица, одигравала се сцена достојна античке трагедије. Скромни родитељи опраштали су се од своје скромне деце, свесни да су им букачи потрошили

живот као ситниш. Немо су једни другима стискали рамена и, надувених очију, чекали да онај други окрене леђа.

Бескрајно саможиви миљеници судбине пролазили су крај њих у циничној тишини.

Исидор осети лак бес краја лета и хитро напипа набреккле жиле на слепоочницама. Пулсирале су силовито, као оног магловитог јутра када га је узаврело срце одвело на пут.

„Човек је одувек узнемирен или равнодушан, он трага или вегетира, он ствара или уништава, он је узвишен или је хуља“, говорила је из Исидора западњачка перспектива, због које ће се у данима који следе горко кајати, али у овом тренутку он је изашао из аеродромске зграде и стао крај једне жардињере да сачека такси.

Био је човек благе нарави али снажних емоција. У младости би га овај несклад често чинио потиштеним. Одбацио је тај део своје личности и годинама га упорно потискивао, толико успешно да је на крају на њега потпуно заборавио, али док је ступао на блештаво београдско сунце осећао је да му се, с првим мирисима земље, враћа и његов немогућ карактер...

Две деценије живео је повлашћеним животом бонвивана и интелектуалног беспосличара. Селио се са тосканске на Азурну обалу, са живописних аустријских језера у бајковита провансалска села и градове. Са Универзитета лепих уметности у Генту на дописну Лондонску уметничку школу. У том опсесивном сељакању стекао је и неку опскурну диплому, уз коју је, у додиру са привилегованом западноевропском класом стекао манире који су његов опанчарски снобизам претворили у однеговану површност вишег стила. Била је то тешко ухватљива разуђеност духа, чији се колорит стало мењао, прихватајући и одбацујући веровања са лакоћом трбухозборца који никада, чак ни по цену нитковлука, не

одустаје од бизарних ритуала спокојства и друштвене привилегије.

У последњој години свог апартидства постао је ватрени артивиста. Човек снажног уметничког преференцијала, који кроз друштвени ангажман настоји да артикулише свој израз, спајајући арт и активизам.

„Када већ славу нисам задобио делом, можда је задобијем злочином“, рекао је себи у браду, када се крај њега заставио такси.

Улога Жила

Таксиста је јурио друмом, остављајући за собом облак прашине, од ког су се сивеле тополе крај пута.

Макадамски талог бојио је његове ситне, свезнајуће очи, а одбојност коју је у посматрачу изазивао само је појачавала нервозна брбљивост.

Таксиста је био радознао на директан, руралан начин, неспојив са животом узаврелог града и, као и већина љубо-питљиваца, неучтивост је маскирао охолом изведбом ман-гуплука.

Док је кроз отворен прозор ветар Исидору затезао уморно лице а херојско сунце пржило белину капака, у његово презасићено срце вратише се мириси земље, шуме и облака. Но, одмах за њима стиже и питање о једином који се вратио, пошто су сви који су могли – већ отишли.

„Ти си решио да упропастиш себе?“, одзвонило је кабином као пресуда.

Тврде сенке су смењивале меке. Исидор изви своје изважане обрве и загледа се у севајуће стакло ретровизора.

„Бојим се да Вас не разумем“, рекао је лаконски, као да је на сцени.

Тренутак касније крај таксија пројури црно возило под ротацијом. Честице прашине обојише ветробранско стакло, као кад контрасна боја прсне на платно.

Таксиста масно опсова. Исидор осети метафизичку мучнину.

Као личност коју је формирао Запад и као човек који је одувек помало презирао навике и обичаја својих земљака, за Исидора је живот био игра, као што је за Ничеа Зевс био највеће дете света. Године апартидства замениле су његов немогућ карактер театралном борнираношћу и ишчашену потребу да у заблуду доведе сиромашне духом уздигле на ниво опсесивне самодовољности.

Одлучио се за улогу Жила, најуспешнију персифлажу својих елегантних дана. Знао је да нишчи духом воле да се смеју од бога убогима, а смејати се слабијем од себе мрзео је Исидор као што је мрзео маску будале коју је морао да носи не би ли се приближио Западњацима, њиховим предрасудима и општем, фриволном укусу.

Док је таксиста јурио ка Врачару, Исидорова фигура се на задњем седишту издужила, а одећа на њему као да се смањила. Из очију му је избио метафизички страх а глас му је звучао преплашено, као глас човека ког је саблазнио нечастиви.

И док је таксиста задовољно лупкао по ободу волана, сретан и задовољан што је на свету још један убог створ, београдски Жил више није био само тужни клоун, крупних, воденстих очију, већ јектичава, роптајућа фигура на самим вратима чамотиње.

У таксију је настао пакао.

Исидор се заценио од кашља. Пљувачка му је прскала на све стране, а мокре руке од бала и слина брисао је о мебл седишта.

Последице објашњавају узроке када узрока има, али парадокси живота не знају често ни за узрок, ни за последицу. Самовоља је именица која најпотпуније описује човекову

појаву у свету који не разуме, па био он свезнајући таксиста или интелектуални згубидан.

Помолимо се за обојицу.

Белутак

Исидора је сета сачекала на уском прилазу кући, на стази од белог пешчара, тамо где се упркос столетним кишама и даље црвенео један белутак, сведочећи о нераскидивој вези између новца, греха и злочина.

На стазу је ступио лако, упркос тешким коферима који су га довели кући. Нагонски је спустио поглед ка меким дршкама и видео је да рукохвате не стежу дугачки, нежни прсти и маникирани нокти већ две квргаве, кријумчарске руке, којима је дуговао своју барокну младост.

Затим је погледао ка западу.

Наранчasti диск залазећег сунца топио се у предвечерњој измаглици врелог дана краја лета.

Загледан у запад, ту вечиту тежњу просветитељства, Исидор поново у грудима осети искру хегемоније и занос профетизма.

„Био сам на страни греха зато што сам био на страни живота“, поновио је Исидор речи свога деде Игњата Јоба, предратног трговца на гласу, па отворио улазна врата, чија је скрипа запарала благи септембарски сумрак, као што је обод универзума запарала људска похлепа.

Очајање

Читав тај спарни дан Василије Јоб, професор емеритус латинске књижевности, осећао је да ће тамни облаци са запада наткрити бледо плаво небо његовог срца, као на Каналетовој ведути, чијем се мноштву одраза и сенки враћао кад год би га мориле црне мисли. Очајање које је недељама потресало његову разметљиву душу претворило се тог поподнева у цинични конформизам, који се, уместо да призна да је подбацио као родитељ, уплео у сулуди покушај да естетику волунтаризма стави изнад етике патријархалног морала, на ком је вековима почивало друштво.

Естетика око које се Василије Јоб толико мучио била је само носталгични спомен, један давни темишварски ехо који је у дворогом подофицирском шеширу донео оснивач београдске лозе, његов деда Глигорије Јоб. О тој *ka-und-ka** естетици професор Јоб је годинама размишљао, тражећи начин да је изнова артикулише и себе за живота претвори у мермерни споменик.

Но, судбина је имала обичај да се са Јобовима грубо шали.

Професорова кћи, прелепа и дијаболична Ирис, недељама је већ предмет чаршијског оговарања, а како сада ствари стоје – и све извеснијег судског процеса. Неки утицајни кругови несклони породици Јоб само што је нису оптужили за

* *Ка-und-ка* – фраза која се односи на двор или власт Хазбурговаца, са значењем „царски и краљевски».

похлепу, интригу и финансијски скандал, који је резултирао и једном дечјом смрћу. Наиме, постоје индиције да је Ирис организовала, креирала и путем медија водила побуну менаџмента, незадовољна због одлуке борда компаније да на крају године, по први пут, не исплати бонусе. Разлог за такву одлуку налазио се у изненадној и веома реткој болести шестогодишње ћерке једног од запослених у администрацији. Компанија је предложила да се новац од бонуса за ту годину преусмери на лечење, за које је морало да се путује у иностранство и тамо дуже борави. Да ствар буде замршенија, менаџмент је у први мах подржао одлуку борда, да би само неколико дана касније у медијама почеле да се појављују информације како се самохрани отац коцка и опија по Београду, док му компанија лече дете.

Требало је да прођу добра два месеца да несретни човек уопште добије прилику да одговори на оптужбе, али је штета већ била учињена. Одлука борда је била стопирана док се ствар не испита. Дете је ускоро преминуло, не дочекавши лечење, а отац се сломио, пропио и разболео од туге. Скандал је био неизбежан, но сâм случај још увек није добио коначне обресе и за сада је био у предистражној фази. Упркос томе, докази који су компромитовали Ирис гомилали су се сваког дана.

Василију Јобу није требало објашњавати да је у његовој породици амбиција тесно скопчана са инстинктом за самоодржањем, али му је итекако требало објашњавати да у чаршијским круговима Јобови никада нису стајали лошије и да им се смеши судбина недостојне адресе уколико се професор не тргне из своје лировске уображености и не предузме радикалне кораке.

Решење за овај, као и за друге проблеме који су последњих година снажно притискали Василија Јоба, налазило се у

Новој еџици, револуционарном манифесту који је професор пре више од деценије обећао својим утицајним пријатељима али који никако није пристајао да се из сфере идеја материјализује у написан, опипљив текст. Повод за *Нову еџику*, прецизније за вредносни систем прилагођен новој реалности у којој се већ више од деценије живело, био је све већи отпор традиционалиста на промене које су спроводиле власти. Задатак манифеста био је да прецизно утврди смернице за практичан и духовни живот – на промишљен, софистициран начин, који ће мотивисати већину да их прихвати као спасоносно решење и ућутка оне најтврдокорније.

Треба одмах рећи да је Василије Јоб био човек лишен илузија. На свет је гледао са висине, али без метафизике, и добро је знао да човеку у животним недаћама помажу моћни, а не мртви људи. Но, и поред тога, овај наочити седамдесетпетогодишњак одлучио је да стави малу коцку леда у велику чашу вискија и да се и овог поподнева препусти таласу породичних успомена, чија сврха није била култура сећања већ подмукли порок кукавичлука.

„Све што нас испуњава ужасом кријемо дубоко у себи“, рекао је полушапатом и, по први пут, као да се уплашио својих мисли.

Племенити

У Темишвару, почетком претпоследње деценије деветнаестог века, једна за подофицирску шапку тек приспела глава, оштро скројеног лика и наследног колеричног темперамента, узјогони се срџбом младог јункера и стаде насупрот судбине. Однегована на апологетици убогих витлајемских рибара и заведена заносом најчувенијег тарског неуротика, та глава, коју су красили високо чело и асиметричан римски нос, једног магловитог јутра стрже са мундира тешки ремен и ишиба неког голотрбог сокачког циника, који је фрктао за њом као када млади ждребац угледа расну, приплодну кобилу.

Оног са ким почиње ескапизам породице Јоб златасте еполете ражаловаше у трен ока, а у мраку брезове шуме ушиље-ни бркови пребише на мртво име.

Овог од батина унакаженог човека, који је на свету био сам (као звезда или као пас), покрио би снег још исте зиме, да га у полутами Храма Вазнесења Господњег није видео епископ темишварски Петар Петровић како спушта врело, крваво чело на хладан црквени под. Петар Петровић, ком надимак беше Племенити, живео је са великом дозом обзира за себе, али и са нарочитом тананошћу за друге, те прими унесрећеног у парохијски дом и последње године свог добро вођеног живота поста лекар и баштован душе овом пркосном и усамљеном човеку.

У касно пролеће, када се стид завукла у најдубљу пору Глигоријеве вечне душе а сазнање да је човек дужан да се супротстави судбини кад год увиди да га она вуче у пропаст оснажило његов поклекли дух, епископ благослови свог необичног штићеника и радосно га отпосла на пут. На растанку, под колонадном жућкастом капијом, дао му је савет, тако туђ традицији патње, која је у младости формирала овог гордог човека.

„Живот увек вреднуј по степену лепоте који га краси“, рекао је, спуштајући домали прст испод кажипрста, како је чинио увек када би имао да саопшти нешто важно. „Али запамти: наличије лепоте није ружноћа – већ трагедија – и њу ћеш на свом путу сретати чешће но било коју другу бедастоћу овог доба.“

Није рекао ништа више, а није било ни потребе. Његове дуге трепавице прекриле су црне очи, а бледо лице поносно је ушетало у Храм Вазнесења Господњег у Темишвару.

Голотрби са почетка приче беше Немац а наш млади јунак би Србин, васпитаван на јозефинству али ипак Словен, а знамо од кога је бечки жонглерај начинио граничара и зашто се птице небеске на рески звиждук господара враћају у крлетке.

Нихилисти

Василије Јоб посматрао је овог из магле неуспеха васкрслог сина, јединог који се вратио, и питао се: „Откуд ова декадентна хладноћа; овај дозирани, победнички цинизам?“ Преко пута њега, удобно заваљен, седео је његов син, двадесет година старији; чинило се да је све то време провео живећи у екстремима, уместо да у Европи, тој постојбини мере и укуса, научи како да постоји између њих. Лице му је било још увек младо а очи црне и зажарене, али су две овалне црте испод подочњака указивале на мноштво крајности у којима се кретала та самодовољна и безнадежна судбина.

„Личи на скоројевића“, мислио је Василије Јоб. „На обичну западњачку мутиводу. Да ми је само знати – на којој је од својих безбројних школа научио да се држи овако гордо?“

„Тривијална балканска свезналица“, одзвањало је у срцу оног који се вратио. „Упитног талента и безбројних наслеђених привилегија. Види само варварина, пије виски по овој врућини!“

Између оца и сина стајао је шестоугаони сточић. Преко њега су посматрали један другог, учтиво али непомирљиво. Секунде су избијале, неизрециве као неми сведоци.

„Не могу да се отнем утиску“, прекинуо је тешку тишину Василије Јоб, „да је твој изненадни повратак повезан са невољама наше Ирис.“

Охол полуосмех и њему припадајући вокални дитрамб одговорили су бритко. Онако како то ономатопеја и трагедија у бизарном споју понекад умеју.

„Верујем да за њене невоље одговорним сматраш мене?“

Исидор је ћутао, нетремице гледајући у оца.

„Она те је позвала?“; превалио је коначно преко усана професор.

„Позвала ме је звезда Северњача, као и маге пре две хиљаде година, да у овај дом римског духа и грчке културе донесем мач истине и омчу правде“, рекао је у даху Исидор.

„Тај твој цинизам“, туробно рече Василије Јоб и спусти главу на груди.

„Ко је увео Ирис међу мешетаре и полусвет?“; упитао је оца син који се вратио.

„Нису то никакви мешетари, већ јасно постављен корпоративно систем, у ком је Ирис уживала велики углед све док смрт тог несретног детета није покренула лавину!“

„Оптужена је за похлепу?“

„Новац је, по уговору припадао, менаџменту“, рече професор резигнирано. „Новац припада оном ко га ствара, а не оном ко за њим жуди. Менаџмент је циљеве за текућу годину испунио у априлу. Сви додатни приходи засебно се вреднују и на крају године исплаћују се бонуси. Тако функционише корпоративни систем. Да је хтела, компанија је могла сама да плати лечење. Није хтела. Предложила је да се менаџмент одрекне бонуса и да се од тог новца плати лечење детета. Тако би и било, да се није испоставило да је тим новцем отац болесне девојчице враћао коцкарске дугове. Менаџмент се побунио и средства су замрзнута. Тај човек је, наравно, тврдио да му је све намештено, а медији су једва дочекали да Ирис оптуже за финансијски скандал!“

„Дете је умрло не дочекавши лечење у иностранству?“

„Нажалост.“

„И ко је крив за то?“

„Крива је сиротиња“, рекао је професор, „не зато што је убога, већ зато што је послушна.“

Професор искапи виски и поново доли у чашу.

„Ти се ниси предомислио?“, упитао је, показавши очима на кристал у ком је мировала Исидорова вода.

Исидор се поново сардонски осмехнуо.

„Знаш ли шта је несрећа овог нашег на гнев осуђеног народа?“, упитао је сад већ припит Василије Јоб, обојивши питање снажном драматиком, која је била његов заштитни знак. „Ми нисмо схватили да злочин има парадоксалну логику и да оно што је данас за казну и осуду, сутрадан може бити на тихи понос. Ми нисмо схватили двоструку природу злочина, иако су то схватили сви око нас, иако је то свима бар једном пошло за руком. Тај наш комплекс месијанства, немогућност да будућност замислимо без својих митова, наш ирационални пркос, наше полутанство, осудили су нас на ретроспективну величину – а то је најгори од свих авантурама! Ма какав авантуризам, то је фатализам! Онај који је са мапе постојања избрисао и једне Хетите!“

Исидор је окренуо главу и погледао налево, кроз високи прозор библиотеке, ка комшијској кући.

Уместо црвене цигле у очима му се поново зажутеше далеки бачки сунцокрети.

Исидор поново у магновењу виде пијаног оца како са задњег седишта аутомобила узвикује: „Да се једном заврши са терором сиротиње!“, а затим и нежне и војњи невеште руке његове мајке како губе контролу над возилом и у мрку равничарску земљу шаљу две невине паорске душе од пет и седам година.

Дом

Сат је избио осам пута када је Исидор ушао у јужни део куће, у који се последње године живота била повукла његова мајка, након што јој се брак са Василијем Јобом дефинитивно распао. Зраци залазећег сунца пробијали су се кроз дотрајале ролетне, а једна залутала шева весело је скакутала по симсу прозора.

Исидор је знао да старе ране успомена понекад крваре, али није ни слутио да подсећање на ретке тренутке среће може да буде судбоносно. Са прашњаве полице извукао је танку књигу. Отворила се на средини, на страницама које је некада волео. Прича се звала *Родитељски дом* и њена меланхолична атмосфера врати Исидора у детињство.

Док је спавао, лојови су Пийу украли кућу. Однели су је целу: зидове, кров, њог. На месту где је био зид остала је да висе само једна слика. Стајала је сада окачена о ексер, чврсто укуцана у ваздух. Била је то слика родитељској дома, из које је Пий давно отишао. Већ је био заборавио њу ниску кућу окречену у бело, са невиним саксијама на прозорима. Учини му се да чује њасове. Да, није се преварио! Гласови су доирирали из куће са слике. Постајали су све јачи и разновиднији. Могао је сада лепо да препозна њас мајке, оца и сестара. Чуо је, како мајка каже: „Хајдеће, децо, њрженице су њојове!“ – „Још нема Пийа“, чуо је оца. „Где се баш сада

изгубио, зовиће ја!“ Пий осейи како ја је за руку ухвайила нека гечја рука. Он устјаде и јође за дечетом. Ушли су у кућу. „Све ми се ово чини јомало неверовајним“, јомислио је, „али заштио да сумњам у оно што видим“, настјавио је да мисли, не ошварајући очи.*

Цртајући контуре изгубљеног дома у прабини која је прекрила тежак храстов сто, Исидор се сетио писма које му је из Казнено-поправног завода у Сремској Митровици била упутила мајка. У бледо плавичастој коверти са жигом Казнено-поправне установе и маркицом Јосипа Броза скупио се свега један лист, исцепан из школске свеске. У њему га је обавестила да ће се, након одслужене казне, вратити у дом његовог оца. Исидор се сећао помирљивог тона њених реченица, у којима предвиђа да ће за коју годину из ове земље чуда честитост бити протерана на неодређено време, те да је за њега боље да живи сâм негде далеко, док је за његову сестру корисно да остане уз оца, који је прилагодљив. На крају, испоставило се да је Ема Томић Јоб била далековида. Ирис је остварила већину породичних амбиција, а професор је елегантно одустао од проучавања еклектицизма и лако, како то само конвертит уме, почео да брани лудило политичара.

---

* Петар Пајић „Приче о Пипу»